

HIPPOMOBIEL
ERFGOED
VERENIGING

Inhoud

Wat is hippomobiel erfgoed?

Missie
en doelstellingen

Waarom een erfgoedproject
“Hippomobiel erfgoed”?

Doelstelling 1
Kenniscentrum

DATABANK

WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

EVENEMENTEN

Doelstelling 2
Nationaal rijtuigenmuseum

Doelstelling 3
Immaterieel erfgoed

Financiële middelen

Structuur van de vereniging

Bijlage 1:
Stichting Hippomobiel Erfgoed, Nederland

Bijlage 2:
The Carriage Foundation, Groot-Brittannië

Bijlage 3:
Universitair museaal expertisecentrum BELCAIRE

DOSSIER MET BETREKKING TOT DE OPRICHTING VAN

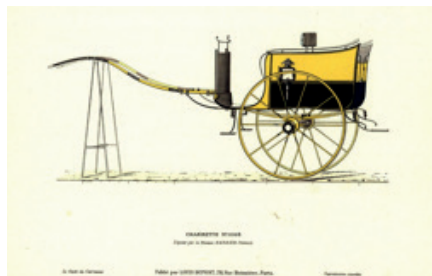
HIPPOMOBIEL ERFGOED VERENIGING

Rijtuigen uit de 16de tot en met de 20ste eeuw (en later) behoren tot ons hippomobiel erfgoed en kunnen als waardevolle kunstambachten beschouwd worden, net als de meubelkunst, de schilder- en beeldhouwkunst, de bouwkunst, enz. Een veelvoudig vakmanschap heeft zich gedurende vijf eeuwen bijzonder sterk ontwikkeld en is bovendien de exponent van een sociaal-culturele geschiedenis, waarbij rijtuigen de uitdrukking waren van de economische ontwikkeling van het land.

In dit dossier vindt u een pleidooi voor de oprichting van een vereniging voor hippomobiel erfgoed: verantwoording en noodzaak, doelstellingen en missie, concept en structuur, het heden beschikbare patrimonium, buitenlandse zusterorganisaties.

Ons project wil een kenniscentrum met betrekking tot de culturele geschiedenis van dit schitterende ambacht worden. Ook de kennis inzake het gebruik van de hippomobiele rijtuigen behoort tot ons immaterieel erfgoed die wij moeten delen met onze hedendaagse maatschappij.

De initiatiefnemers nodigen u uit om ons maatschappelijk cultureel project te helpen ondersteunen om over de grenzen van de federale, gewestelijke en provinciale bevoegdheden tot een gemeenschappelijk resultaat te komen teneinde dit waardevolle hippomobiele erfgoed beter te conserveren, beheren en exposeren.

Belangrijke opmerking:

Deze nota is een conceptnota, een visie omtrent missie en doelstelling, om voor te leggen aan potentiële leden. Deze nota dient als ontwerpversie en met enige vertrouwelijkheid beschouwd te worden.

Amendementen en correcties

door Dr. Emile Van Binnenbeke en Christian Lesieur

Luk Nuytten
Heirweg 1, 8800 Roeselare
0475 66 30 92 - luk.nuytten@belgacom.net

VERTROUWELIJK

Wat is hippomobiel erfgoed?

Hippomobiel erfgoed is een ruim begrip. In hoofdzaak denken wij aan een geschiedenis van ambachtelijk en kunstig gebouwde rijtuigen door paardenkracht getrokken en behorende tot de rijke geschiedenis van het transport. Bij uitbreiding denken wij ook aan de geschiedenis van bijzonder artistiek gebouwde draagstoelen en sledes eveneens behorende tot deze culturele ontwikkeling.

Uiteraard ligt de focus op rijtuigen voor personenvervoer.

Aansluitend bij deze veelheid van rijtuigen horen ook de harnachementen van de paarden of andere trekdieren die getuigen zijn van een heel bijzonder vakmanschap: het vak van ‘sellier’. Tevens behoren diverse attributen bij de rijtuigen: vakkundig gemaakte zwepen, rijtuiglampen, reishorloges, reisverwarmingstoestellen, verdedigingswapens, reisattributen, enz.

Ook schilderijen, pentekeningen, foto’s, ontwerptekeningen kunnen heel wat kennis bijdragen aan deze boeiende geschiedenis.

Reeds heel veel werd gedocumenteerd in het bijzonder degelijke werk “Voitures et carrossiers aux XVIIIe et XIXe siècles” van dr. Catherine Rommelaere. Het mag hier echter niet bij blijven, de wetenschappelijke studie van deze historische bronnen dient permanent verder gezet te worden.

Ook het maatschappelijk gebruik van rijtuigen heeft een belangrijke sociaal-culturele evolutie meegemaakt, waarbij zich eigen stijl- en etiketteregels hebben ontwikkeld.

Ook dit gegeven behoort tot het kennisdomein van het hippomobiel erfgoed onder de categorie van immaterieel erfgoed. Indien wij daar geen zorg voor dragen gaat dit gegeven onherroepelijk voor de toekomst verloren. Het zal een wezenlijke bijdrage zijn aan de hedendaagse vormen van ‘traditierijden’.

Missie en doelstellingen

De Vereniging Hippomobiel Erfgoed (VHE) – werkbenaming - heeft als missie de kennis omtrent hippomobiel erfgoed maximaal te delen met (kunst)historici, erfgoeddeskundigen, musea die hippomobiel erfgoed beheren, verzamelaars, menners en menverenigingen, het algemene publiek, maar ook beleidsmakers en overheden.

Deze missie vertaalt zich in volgende concrete doelstellingen:

1. Inventariseren en documenteren van het hippomobiel erfgoed in België, m.a.w. het samenbrengen van kennis, expertise en ervaring met betrekking tot hippomobiel erfgoed.
2. Creëren van een maatschappelijk draagvlak voor behoud van 's lands hippomobiel erfgoed.
3. Samenwerking en medewerking met de oprichting van een nationaal rijtuigenmuseum (i.c. het KMKG) met als taak het bewaren, onderhoud en exposeren van het hippomobiel erfgoed.
4. Het uitbouwen van een praktijkgericht kenniscentrum ter ondersteuning van erfgoedbeheerders met o.m.
 - opleiden van ambachtelijke vaardigheden;
 - stimuleren en ondersteunen van relevant wetenschappelijk onderzoek;
 - leveren van kennis en initiëren van projecten tot behoud;
 - aanbieden van educatieve bronnen, studiereizen, studiedagen, advies en het opleiden van ambachtelijke vaardigheden.
 - het rapporteren van de werkzaamheden van de vereniging in nieuwsbrieven en verslagen.

Hierbij laten wij ons inspireren door de doelstellingen van onze zusterorganisatie Stichting Hippomobiel Erfgoed (Nederland) en The Carriage Foundation (VK). *Zie verder in dit dossier en bijlagen.* Overigens is een samenwerking met buitenlandse erfgoedorganisaties als deze belangrijk om Europese subsidies gefinancierd te krijgen.

In volgende bladzijden gaan wij dieper in om onze doelstellingen concreter te maken in een project, maar eerst willen wij in een volgende pagina ons verdiepen in de motivatie en de aanleiding van dit cultureel erfgoedproject.

Waarom een erfgoedproject “Hippomobiel erfgoed”?

Experten en liefhebbers van hippomobiele rijtuigen stellen vast:

- België beschikt over een rijke schat aan historische rijtuigen en diverse aanverwante objecten, hetzij opgeslagen in de kelderverdieping van het Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis in het Brusselse Jubelpark, hetzij hun extern gelegen depot. Het is de grootste publieke rijtuigencollectie in België en is bijzonder omdat deze collectie grotendeels zijn authenticiteit heeft behouden, omdat de collectie nooit ingrijpend werd gerestaureerd, maar altijd geconserveerd. Vanuit wetenschappelijk perspectief is dat van onschatbare waarde. De VHE moet initiatieven ondernemen om dit uitzonderlijk en origineel karakter voor toekomstige generaties te bewaren.
 - Hetzelfde geldt voor de rijke collectie aan rijtuigen van het Koninklijk Hof die momenteel nog steeds in dezelfde kelderverdieping van het Jubelpark onderdak krijgen en is recent teruggekeerd naar zijn oorspronkelijke locatie in het staldepartement van het Koninklijk Paleis te Laken. Ook deze rijtuigen vereisen een zo spoedige minimale conservatie om verdere beschadiging en slijtage te voorkomen.
 - Historische rijtuigen behorende tot het patrimonium van lokale musea, met name het Groeningemuseum in Brugge, de Historische Huizen Gent, het MAS Antwerpen hebben onderdak gevonden in het koetshuis en depot van het Karrenmuseum in Essen, maar ook hier ontbreken de financiële middelen voor een minimale restauratie en beheer. Ook ontbreken de middelen om belangrijke Belgische objecten aan te kopen.
 - Wij stellen vast dat het buitenland ondertussen belangrijke inspanningen van publieke aard geleverd heeft voor het behoud van hun hippomobiel erfgoed. Wij denken hierbij aan o.m.
Musée national de la Voiture, Compiègne (Frankrijk),
Borg en Nationaal Rijtuigmuseum Nienoord, Leek (Nederland),
The National Trust Carriage Museum, Arlington (Verenigd Koninkrijk),
Museu Nacional dos Coches, Lissabon (Portugal),
Marstallmuseum Schloss Nymphenburg, München (Duitsland),
Marstallmuseum Residenz - Schloss Fürst Thurn und Taxis, Regensburg (Duitsland),
Museo de Carruajes, Madrid (Spanje),
Museo delle Carrozze - Palazzo Farnese, Piacenza (Italië),
Museo della Carrozza, Macerata (Italië) en
het merkwaardige La Colección de Carrozas Fúnebres, Barcelona (Spanje).
En nog zo veel meer!
- Wij stellen vast dat in al deze museale projecten de stimulans van het privaat initiatief en/of mecenaat een belangrijk rol heeft gespeeld!
- Is de verdeeldheid van bevoegdheden tussen diverse politieke structuren in ons land geen hinderpaal om te komen tot een efficiënte oplossing voor het beheer van ons hippomobiel patrimonium?

Doelstelling 1

Kenniscentrum

DATABANK

Een basisvereiste voor de Vereniging Hippomobiel Erfgoed is het **genereren van kennis** omtrent het hippomobiel erfgoed en deze kennis beschikbaar stellen aan de maatschappij via een online platform (databank en nieuwsbrief), via lezingen en workshops. Het betreft:

- historische kennis omtrent de rijtuigmakerij en aanverwante producten,
- kennis van de diverse relevante ambachtelijke skills,
- gedetailleerde kennis van de historie van waardevolle rijtuigen.

Om de databank te onderhouden is een professionele werking van het centrum voor hippomobiel erfgoed verantwoordelijk voor een samenwerking tussen de wetenschap (KMKG, UAntwerpen, ...) en de VHE. Een sterk engagement van vrijwilligers via de VHE is daartoe cruciaal. Dit sluit ook aan bij de doelstellingen van het universitair museaal Expertisecentrum Belcaire (*zie bijlage 3*).

Welke kennis is momenteel beschikbaar?

- Ongetwijfeld het boek “Voitures et carrossiers aux XVIIIe et XIXe siècles” van dr. Catherine Rommelaere, alsook andere werken van deze auteur.
- De databank van de KMKG Brussel, raadpleegbaar via www.carmentis.be/eMP/eMuseumPlus onder het trefwoord “rijtuigen”. De informatie is vrij beperkt.
- Het Karrenmuseum Essen maakt dankbaar gebruik van de erfgoedsite Erfgoedinzicht.be en geeft vrij gedetailleerde informatie omtrent diverse objecten.
- Het online platform etwie.be: Etwie is de expertise-cel voor technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed en opereert vanuit het Industriemuseum in Gent. Etwie houdt zich voornamelijk bezig met de roerende en immateriële aspecten van het erfgoed: machines, gereedschap, voertuigen, ambachten, technische kennis.

Alle genoemde databanken missen echter de nodige diepgang inzake informatie over rijtuigen en aanverwante objecten.

Wij vergelijken met enkele lovenswaardige buitenlandse databanken:

- het online platform Attelage-patrimoine.com als gespecialiseerd onderdeel van “Overblog”: verspreidt sinds 2004 maandelijks ad hoc meerdere artikels over voornamelijk het Franse hippomobiel erfgoed. Een voorbeeld hiervan is de artikelreeks: “Les grands carrossiers du 19e siècle” met inhoudelijk goede rapporten over diverse gerenommeerde rijtuigmakerijen. De teksten worden ingestuurd door diverse experts en blijven sinds 2009 online beschikbaar voor de lezer.

- The Carriage Foundation uit het VK heeft een zeer goed gestructureerde website www.thecarriagefoundation.org.uk met afzonderlijke tabbladen omtrent collecties, rijtuigmakers, musea en items (kunstobjecten, documenten en andere bronnen).
- De Stichting Hippomobiel Erfgoed uit Nederland publiceert op haar site www.hippomobielerfgoed.nl diverse gedetailleerde informatie over hun projecten, maar ook over collecties, musea, boeken en documenten, rijtuigen, rijtuigmakers, tuigenmakers, verhalen, enz.
- Italië heeft als communicatie de veel omvattende site: tradizioneattacchi.eu.

Het is dan ook essentieel dat de Vereniging Hippomobiel Erfgoed een online communicatieplatform uitbouwt, zich inspirerend op deze schitterende buitenlandse voorbeelden en in nauwe samenwerking met het reeds bestaande aanbod in eigen land.

WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Een tweede luik van het kenniscentrum bestaat uit het stimuleren, begeleiden en ondersteunen van relevant wetenschappelijk onderzoek. Studenten van onze universiteiten uit de studiegebieden master in de kunstwetenschappen, cultureel erfgoed, museologie, archivistiek, geschiedenis, conservering en restauratiewetenschappen kunnen uitstekende diensten bewijzen.

EVENEMENTEN

Een derde luik bestaat het aanbieden en organiseren van diverse educatieve events, wetenschappelijke events en publieke events:

- lezingen door binnenlandse en buitenlandse experts (symposia),
- studiereizen naar musea en collecties,
- workshops in vaardigheidstechnieken bij restauraties en conservaties,
- organisatie nationale rijtuigendag.

Ook een gespecialiseerd museum is een bijzondere vorm van kennis delen. *Zie volgend onderdeel.* Meestal zullen de educatieve events gekoppeld worden aan het nationaal rijtuigenmuseum.

Doelstelling 2

Nationaal rijtuigenmuseum

Voor een klein land als België beschikken wij over een rijk patrimonium aan rijtuigen (cf. Waarom een hippomobiel erfgoedproject?).

Tevens hadden ons land en de voormalige Lage Nederlanden een rijke geschiedenis van belangrijke internationaal vermaarde rijtuigenbouwers. (zie boek van dr. Catherine Rommelaere). De middelen ontbreken echter om dit kunstpatrimonium én degelijk te beheren én tentoon te stellen voor de bevolking als cultureel-toeristisch project. Hoogtijd om daar iets aan te doen. Wij lopen decennia achter bij onze buurlanden.

Een nationaal rijtuigenmuseum moet ontwikkeld worden als een partnership tussen diverse actoren: het KMKG en het Karrenmuseum Essen, de Vereniging Hippomobiel Erfgoed, Toerisme Vlaanderen, Cultureel Erfgoed Vlaanderen en lokale/bovenlokale overheden. Een publiek-private samenwerking met een lokale of bovenlokale overheid dringt zich op!

Een belangrijk fundament voor de toekomstige werking van dit erfgoed zou de oprichting moeten zijn van een nationaal fonds voor het behoud van hippomobiel erfgoed. Dit fonds zal als doel hebben de nodige financiële middelen bijeen te brengen om topstukken van het hippomobiel erfgoed in publieke of private handen een conserveringsbehandeling te kunnen geven.

Om van het nationaal rijtuigenmuseum een toeristisch project te maken zijn financiële middelen nodig om o.a. audiovisuele middelen en educatief-informatieve communicatievormen in te schakelen.

Ten slotte zijn er middelen nodig om het museum toegankelijk te houden: gidsen, onthaalpersoneel, suppoosten, onderhoudspersoneel.

Om het geheel beheersbaar te houden zal ongetwijfeld de inzet van vrijwilligers noodzakelijk zijn. Hierin kan de VHE een belangrijke rol spelen.

Doelstelling 3

Immaterieel erfgoed

De Vereniging Hippomobiel Erfgoed streeft naar een officiële UNESCO-erkenning van het traditierijden als immaterieel erfgoed.

Onder het traditierijden verstaat men events (traditieritten, traditiewedstrijden) die het traditioneel aanwenden van hippomobiel erfgoed bevorderen. Hierbij worden de deelnemers door een jury beoordeeld over de wijze waarop zij de traditionele aspecten van het aangespannen rijden toepassen: rijtuig, tuig van de paard(en), kledij, houding en menwijze van menner en grooms, kledij van de passagiers. Een bijzondere aandacht gaat hierbij naar de toepassing van stijl- en etiketteregels van weleer. De organisatie van traditiewedstrijden/-ritten is echter het actiedomein van de diverse menverenigingen.

De voordelen om traditierijden te laten erkennen als immaterieel erfgoed zijn divers. Traditierijden is gekoppeld aan het belang van rijtuigen als roerend erfgoed:

- Traditierijden houdt het immateriële aspect verbonden aan de geschiedenis van de rijtuigen levendig. Zonder de cultuur van het traditierijden gaat dit immateriële erfgoed verloren.
- Dit immateriële erfgoed dient als historisch aspect vastgelegd te worden in documenten, ten dienste van de deelnemers aan traditie-events.
- De eigenheid van het traditierijden is complementair aan de dynamiek van een rijtuigenmuseum en brengt het museum tot leven.
- De erkenning als immaterieel erfgoed is een toegangspoort tot eventuele subsidiekanalen.

De Vereniging Hippomobiel Erfgoed dient de procedure op te starten om zich te laten erkennen als cultureel erfgoed-instelling bij het Departement Cultuur, Jeugd en Media van de Vlaamse Gemeenschap (zie link: www.vlaanderen.be/cjm/nl).

Eventuele soortgelijke opportuniteiten bij de Waalse Gemeenschap moeten onderhandeld worden.

Financiële middelen

De Vereniging Hippomobiel Erfgoed onderzoekt diverse mogelijkheden voor de financiering van dit project:

1. Koning Boudewijnstichting:
oprichting bijzonder erfgoedfonds voor schenkingen.
2. Cultuursubsidie van de Vlaamse Gemeenschap
in het kader van het cultureel erfgoeddecreet.
Verkenning van opportuniteiten bij de Waalse Gemeenschap
en het Hoofdstedelijk Gewest Brussel.
3. Beheersvergoeding en beschikbaarheid van personeel van het KMKG:
de ontwikkeling van een Europees expertisecentrum Hippomobiel Erfgoed.
4. Lokale en bovenlokale besturen.
5. Culturele mecenasen.

Zoals eerder vermeld is een Publiek-Private Samenwerking met lokale en bovenlokale overheden een onoverkomelijke noodzaak. Sinds enkele jaren is publiek-private samenwerking (kortweg PPS) in Vlaanderen een goed ingeburgerd begrip geworden. Zowel op lokaal als op Vlaams niveau zijn de resultaten van een eerste lichting PPS-projecten zichtbaar.

Met dit caseboek wordt aangetoond dat PPS, naast een mooie filosofische gedachte, ook sterke resultaten heeft. De bundel beschrijft tien Vlaamse, lokale en internationale PPS-projecten die erin slagen om meerwaarde te creëren door krachten te bundelen. Zie brochure van de Vlaamse overheid: publicaties.vlaanderen.be/view-file/10914

Structuur van de vereniging

Zolang de vereniging niet over eigendommen beschikt (financiële middelen en goederen) kan de stichtende vereniging als feitelijke vereniging bestaan.

Op korte termijn dient echter werk gemaakt te worden van de oprichting van een vereniging zonder winstoogmerk met een correcte juridische onderbouw.

In stichtingsfase is het noodzakelijk het terrein te verkennen wie het best geschikt is om deze verantwoordelijkheid te helpen dragen.

Het moet echter mogelijk blijven om buiten het juridisch kader van de algemene vergadering of raad van bestuur van een vzw ook verantwoordelijkheden toe te kennen aan vrijwilligers voor werkgroep of commissies ad hoc of permanent van aard.

Het ligt niet in de bedoeling om een open lidmaatschap van de vzw te promoten. Men wordt lid van de vzw op voordracht van de bestaande (stichtende) leden. Om werkbaar te blijven dient de raad van bestuur beperkt te blijven in aantal.

Een groep van ereleden is noodzakelijk om de morele erkenning van de vereniging ten aanzien van overheden en mecenasen te bekomen.

De Vereniging Hippomobiel Erfgoed (voorlopige werkbenaming) kan best bestaan uit 3 luiken:

- raad van bestuur
van actieve leden die de werking van de vereniging beheren,
- adviesorgaan van experts,
- ondersteunend netwerk
van sympathisanten uit de financiële en culturele wereld

Bijlage 1:

Stichting Hippomobiel Erfgoed, Nederland

Opgericht in 2016 als verderzetting
van de Stichting Paard en Karos uit Leek (1979)

Doelstelling: initiëren, begeleiden en/of uitvoeren van projecten rond het 'rijtuig', met als doel het toegankelijk maken van en het creëren van een maatschappelijk draagvlak voor het hippomobiel erfgoed in brede zin.

De Stichting heeft ook als missie om ambachten in relatie tot behoud van het erfgoed in stand te houden en de kennis over dit erfgoed te vergaren, bewaren en uit te dragen, dus materieel én immaterieel erfgoed.

De doelen om te komen tot een structurele bijdrage aan het behoud van erfgoed ambacht en kennis zijn:

- Inventarisering, registratie en waardebeoordeling van het erfgoed.
- Behartigen van de belangen van erfgoedbeheerders.
- Creëren van maatschappelijk draagvlak voor behoud.
- Leveren van kennis en initiëren van projecten tot behoud.
- Opleiden ambachtslieden.
- Doen van wetenschappelijk onderzoek.

Strategie met betrekking tot deze doelstellingen: cf.

www.hippomobielerfgoed.nl/doelstelling

Bestuur: dhr. E.E. Hollaender, voorzitter, mevr. H.M. Nijenhuis-Kooman, dhr. N.W. Conijn, dr. M. Broekhuis.

Erkend als culturele instelling van het ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) met interessante fiscale voordelen voor donateurs (x 1,25 voor particulieren, x 1,5 voor ondernemingen).

Deze stichting heeft een zeer goede website ontwikkeld, met inzicht in de reeds gerealiseerde projecten, publicatie van relevante boeken (downloadbare kennis!), databank van rijtuigen, stallen-koetshuizen, enz.

Andere realisaties van deze stichting vindt u op hun website:

www.hippomobielerfgoed.nl.

Belangrijk: klik op de hoofdpagina van hun website op de vermelding onderaan: "Over de stichting".

Bijlage 2:

The Carriage Foundation, Groot-Brittanië

Opgericht in 1991.

Doelstelling:

The Carriage Foundation is een groep van experts en enthousiastelingen inzake hippomobiele rijtuigen met als doelstelling:

- Het samenbrengen van kennis, expertise en ervaring met betrekking tot hippomobiele voertuigen.
- Het bijeenbrengen van een toegankelijk register (lees: databank) van hippomobiele rijtuigen.
- Het aanbieden van educatieve bronnen, studiereizen, studiedagen en advies.
- Het rapporteren van de werkzaamheden van de vereniging in nieuwsbrieven en verslagen.
- Het verkennen van een oprichting van een nationaal rijtuigenmuseum.

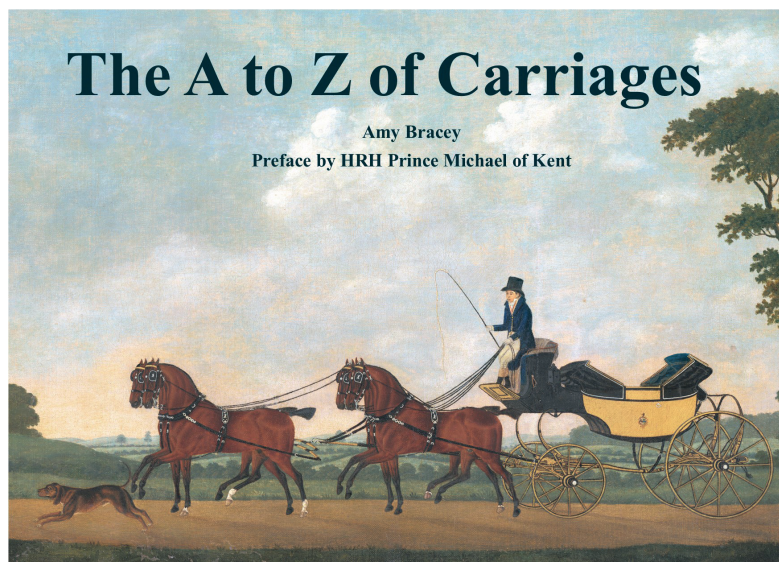
Belangrijke doelstellingen zijn inmiddels op een schitterende wijze gerealiseerd:

- Het Arlington Court and The National Trust Carriage Museum in Arlington
- Het boek "The A to Z of Carriages" van Amy Bracey
- Het project "Carriages of Britain": databank op www.thecarriagefoundation.org.uk met een goed gestructureerd overzicht van rijtuigen en relevante objecten, rijtuigmakers, musea, kunstobjecten (schilderijen, tekeningen) en relevante historische documenten.

Deze databank kan perfect model staan voor onze eigen databank VHE.

De stichting is erkend door de Charity Commission for England and Wales onder het nummer 1162356. De namen van de zeven bestuurders (trustees) en de jaarlijkse financiële rapporten vindt u op het online register van de Charity Commission. Negen vrijwilligers staan de organisatie bij. Mevrouw Amy Bracey is curator van deze vereniging.

Het werkingsgebied van deze stichting omvat alle Britse eilanden: Engeland, Schotland, Wales, Ierland en Noord-Ierland.

Bijlage 3:

Universitair museaal expertisecentrum BELCAIRE

Wetenschappelijke analyse van de historische materialen en technieken gebruikt in de historische interieurs van de collectie hippomobiel erfgoed van het KMKG-MRAH (BELCAIRE).

01/01/2022 - 31/12/2031

Bron: www.uantwerpen.be/nl/personeel/geert-vandersnickt/onderzoek/

De KMKG-MRAH bezit een uitzonderlijke collectie van een tachtigtal rijtuigen en sleden uit de late 17de eeuw tot het begin van de 20ste eeuw, waaronder elf koetsen in bruikleen van het Belgische Koninklijk Huis. Hoewel deze objecten nauwkeurig de historische innovaties in technologie en materiaalwetenschap van hun tijd weerspiegelen, blijft het hippomobiel erfgoed een onderbelicht gebied in de erfgoedwetenschap. In de afgelopen jaren bracht een voorlopige schadebeoordeling van de KMKG-MRAH-collectie de uitzonderlijke originele staat van de objecten aan het licht, maar tegelijkertijd was er bezorgdheid over de slechte materiële staat, met name van de interieurs met bekleding, tinten, kussens en passementen. Als gevolg van de slechte staat van sommige van deze interieurs, voerden conservatiestudenten en medewerkers van de UAntwerpen in 2019 een voorlopige collectie-audit uit.

Dit onderzoek benadrukte de complexiteit van het conserveren van deze interieurs met gemengde materialen, waardoor instabiele anorganische materialen (bijv. in nauw contact met gevoelige organische materialen zoals (geoliede) textielvezels, leer en vroege synthetische materialen.

Als zodanig is het doel van BELCAIRE om een model te ontwikkelen voor een langetermijnbewaringsstrategie, niet alleen gericht op de KMKG-MRAH-collectie, maar toepasbaar op al het hippomobiel erfgoed dat verspreid is over verschillende Europese musea, instellingen en privécollecties.

We stellen daarom voor om eerst inzicht te krijgen in de grotendeels onbekende innovatieve materialen en vakmanschap die worden gebruikt voor de fabricage van rijtuigen door de studie van historische bronnen (octrooien en handleidingen) te combineren met een zorgvuldige optische inspectie en chemofysische karakterisering van een selectie van rijtuigen.

In de eerste fase/twee jaar focust BELCAIRE op vier case studies die representatief zijn voor verschillende sociale klassen: royalty (case 1: inv. nr. TR 49), adel (case 2: inv. nr. TR 76), bourgeoisie (case 3: inv. nr. TR 4) en openbaar vervoer (case 4: inv. nr. TR 69). In latere jaren zal het vergroten van dit corpus het mogelijk maken om de verkregen inzichten te verfijnen en te benchmarken.

Na deze materiaalstudie worden lopende degradatieverschijnselen geïdentificeerd en opgesomd, terwijl hun mechanismen en urgentie verder worden beoordeeld door de productie en kunstmatige veroudering van mock-ups. Historische materialen worden met name gereproduceerd volgens recepten en blootgesteld aan verschillende omgevingsomstandigheden om hun individuele en gecombineerde impact op de afbraakmechanismen te kwantificeren.

Op basis van de verkregen inzichten wordt een generiek risicobeoordelingsmodel opgesteld voor hippomobiel erfgoed, dat curatoren en restauratoren begeleidt in hun besluitvormingsprocessen voor actieve en passieve conservering.

Ten slotte is er een uitgebreid verspreidingsplan, gekoppeld aan het HOME-AGEproject (FED-tWIN-project PRF-2020-011 toegekend in de vorige ronde), gericht op een efficiënte doorstroming naar en interactie met wetenschappers, studenten en het grote publiek.

Op deze manier wil BELCAIRE de kenniskloof over de conservatie en het behoud van het hippomobiel erfgoed dichten en bijdragen tot het begrip van de cumulatieve schade veroorzaakt door gemengde materialen en technieken in met name koetsinterieurs.

Onderzoeker(s)

- Promotor: Prof. dr. Van der Snickt Geert, master in Conservatie-Restoratie
- Mandaathouder: Marchetti Andrea

Onderzoeksgroep

Erfgoedwetenschappen Antwerpen (ARCHES)